

Algunes observacions sobre el vocalisme i el consonantisme de Menorca

Clàudia Pons Moll

1 INTRODUCCIÓ

Han passat 75 anys des que Francesc de Borja Moll va escriure el treball «Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella» en el volum *Miscelánea Filològica dedicada a Don Antonio M.ª Alcover*. L'estudi va constituir —i encara constitueix— un model de monografia dialectal en forma d'article. Encara avui, si s'examina la bibliografia dialectal del català, el treball de Moll, juntament amb el de Kuen sobre l'alguerès, el de Coromines sobre el parlar de Cardós i Vall Ferrera, el de Fouché sobre el rossellonès, o el de Sanchis Guarner i Navarro Tomás sobre el valencià, destaquen com a treballs modèlics sobre aspectes específics d'una varietat dialectal del català. En el treball de Moll, s'hi descriuen, amb un rigor científic inusual aleshores, i en l'actualitat, els aspectes més rellevants del sistema fònic i lèxic del parlar de Ciutadella i, per extensió, de Menorca. Amb motiu de la reedició de l'estudi a la revista *Randa*, el 1979, l'autor va creure convenient de revisar-lo. I ho va creure així bàsicament per dues raons: d'una banda, perquè al llarg dels anys que separaven la primera edició de la segona havien sorgit nous treballs de caràcter dialectològic i etimològic —entre els quals hi havia el *Diccionari català-valencià-balear*— que permetien donar

una nova orientació i interpretació a alguns dels aspectes tractats en el treball original; i de l'altra, perquè calia consignar l'evolució, prou significativa, que havia experimentat el dialecte de Ciutadella durant aquell interval de temps.

Les dues mateixes raons —i també d'altres—¹ m'han conduït a escriure aquesta breu descripció sobre el sistema fònic del català de Menorca. Avui, amb l'ajut dels avenços de la lingüística teòrica i amb el nombre, no anecdòtic, de treballs descriptius sorgits a propòsit del parlar de les Illes i del català en general, ens trobam en condicions de reinterpretar algunes de les qüestions examinades pel mestre Moll. D'altra banda, i com és esperable, la llengua de Menorca ha evolucionat, ha canviat: ens proposam, doncs, de deixar-ne un modest testimoni.

El treball s'estructura en dues parts: la primera es dedica al vocalisme del menorquí (§ 2) i la segona, al consonantisme (§ 3). La part dedicada al vocalisme aborda les vocals tòniques —amb llur inventari i distribució i els principals fenòmens que les afecten—, les vocals àtones —amb la distribució i la reducció vocàlica, els casos especials respecte de la reducció vocàlica i els processos que experimenten— i el processos que afecten les vocals en l'àmbit de la frase. La part dedicada al consonantisme tracta de l'inventari consonàntic, de les característiques més rellevants de les consonants i, finalment, de les modificacions que experimenten les consonants quan entren en contacte en el domini de la frase. Per qüestions d'espai, s'ha insistit en aquells aspectes relatius al sistema fònic del menorquí que són singulars o peculiars en relació amb la resta de dialectes del català o dels quals no s'ha donat notícia en treballs anteriors.

¹ En aquest treball, expos alguns dels aspectes analitzats en la meua tesi doctoral (veg., en aquest sentit, el § 3) i d'altres que he anat recollint, anotant i analitzant amb motiu de la borsa d'estudi que l'Institut Menorquí d'Estudis em va atorgar per dur a terme el treball d'investigació *Els contactes consonàntics i vocàlics en menorquí* i amb motiu del projecte d'investigació *Estudi gramatical del català de Menorca*, que estem duent a terme amb Joan Mascaró i per al qual vam obtenir el XVI d'Investigació Cultural Francesc de Borja Moll, convocat per l'Ajuntament de Ciutadella i l'Institut Menorquí d'Estudis.

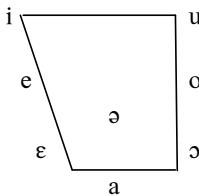
2 LES VOCALS

2.1 LES VOCALS TONQUES

2.1.1 INVENTARI I DISTRIBUCIÓ

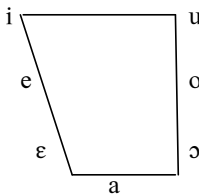
El sistema vocàlic tònic del menorquí varia d'acord amb la zona i, més específicament, la població: en la meitat més occidental de l'illa —amb les poblacions de Ciutadella, Ferreries i es Migjorn—, l'inventari vocàlic tònic està integrat per un conjunt de vuit vocals, amb la vocal neutra (veg. l'esquema de 1); en la meitat més oriental i central de l'illa —amb les poblacions des Castell, Maó, Lluçmaçanes, Sant Climent, Sant Lluís, Alaior, es Mercadal i Fornells—, l'inventari vocàlic està compost per un sistema de set vocals, sense la vocal neutra (veg. l'esquema de 2).

(1) *Sistema vocàlic tònic de la zona occidental*
(Ciutadella, Ferreries, es Migjorn)

<i>anís</i> [əníʃ]	<i>lluç</i> [lúʃ]
<i>mes</i> [més]	<i>món</i> [món]
	<i>pes</i> [pés]
<i>cert</i> [sért]	<i>mos</i> [mós]
	<i>pas</i> [pás]

(2) *Sistema vocàlic tònic de la zona oriental i central*
(es Castell, Maó, Lluçmaçanes, Sant Climent, Sant Lluís, Alaior, es Mercadal, Fornells)

<i>anís</i> [əníʃ]	<i>lluç</i> [lúʃ]
<i>mes</i> [més]	<i>món</i> [món]
<i>cert</i> [sért] ~ <i>pes</i> [pés]	<i>mos</i> [mós]
	<i>pas</i> [pás]

La distribució de [é], [ó] i [ê] en les varietats amb neutra tònica té una explicació etimològica i, sovint, està determinada pel context fonètic en què es troba la vocal (veg., entre d'altres, Alcover 1908, Badia 1951, Moll 1952, Bibiloni 1983). Es realitzen amb [ə] les *e* que provenen de la *e* tancada del llatí vulgar, corresponent a la *Ē* i *ĭ* del llatí clàssic: *cad[ó]na*, *c[ó]ba*, *p[ó]l*, *par[ó]t*, *s[ó]c*, etc. En canvi, es realitzen amb [ê] les *e* que provenen de la *e* oberta del llatí vulgar seguides de *l* (*c[ê]l*, *g[ê]l*, *m[ê]l*, etc.), de *r* vibrant (*f[ê]rro*, *t[ê]rra*, *s[ê]rra*, *esqu[ê]rra*, etc.), de *r* més consonant no labial (*ob[ê]rt*, *hiv[ê]rn*, *t[ê]rç*, *desp[ê]rt*, etc.), de semivocal posterior (*d[ê]u*, *p[ê]u*, *s[ê]u*, *tr[ê]u*, etc.), i també les *e* del sufix *el·lo* (*al·lot[ê]l·lo*, *homen[ê]l·lo*), dels mots acabats en *-eu* (*corr[ê]u*, *fid[ê]u*, etc.) i, a diferència de bona part de parlars orientals, dels mots acabats en *-ecte* / *-ecta* (*perf[ê]cte*, *af[ê]cta*, *ef[ê]cte*, *proj[ê]cte*, *subj[ê]cte*, *el[ê]cte*, *dir[ê]cte*, etc.). En la resta de casos, les *e* que provenen de la *e* oberta del llatí vulgar es realitzen amb una [é] (*s[é]rp*, *ll[é]nt*, *g[é]ns*, *v[é]nt*, *v[é]ll*, etc.); també es realitzen amb una [é] les *e* que provenen de la *e* tancada del llatí vulgar en contacte amb una consonant palatal, context afavoridor del tancament de la vocal (*ll[é]i*, *ll[é]ngua*, *r[é]i*, *ll[é]nya*, etc.).

Tal com adverteix Moll (1932 [2003]: 13), basant-se en part en les transcripcions que ofereix el maonès Antoni Febrer i Cardona en el *Diccionari menorquí, espanyol, francès, i llatí*, i Moll (1980: 66-67), l'evolució de [ó] cap a [ê] en les poblacions orientals és relativament recent —del darrer terç del segle XIX— i s'ha anat estenent des de Maó cap a les poblacions més occidentals de manera progressiva. De fet, López Casanovas (1980: 572) encara recull pronúncies amb neutra tònica en informants de la ruralia de Maó. Segons Moll (1980: 66-67), són raons de tipus sociolingüístic i també psicolingüístic les que expliquen que el canvi s'hagi refrenat a la zona occidental de l'illa: «El procés de conversió de ə en ε no ha arribat a realitzar-se a la part de ponent; s'ha aturat a Ferreries i Ciutadella, en part per un motiu psicològic: per la reacció dels ciutadellencs contra els maonesos, conseqüència d'antipaties seculares, avui feliçment superades. La pronúncia ε de Maó ha estat objecte de burla per part dels

ciudadellencs, i naturalment aquests s’han resistit a imitar un ús que consideraven ridícul. I Ferreries, que gravita més cap a Ciutadella que cap a Maó, ha contrarestat la influència maonesa per la ciutadellenca». Del mateix parer són López Casasnovas (1980) i Mascaró (1987), segons els quals es tracta d’una de les moltes manifestacions de la «rivalitat centenària» entre Ciutadella i Maó. D’acord amb Veny (1982), es tracta d’un canvi intern del dialecte balear, independent genèticament de l’originat en català central, i és causat pel baix rendiment funcional de l’oposició entre /é/ i /ó/. Cal fer notar, en aquest sentit, que en les varietats occidentals de l’illa de Menorca la vitalitat del fonema /ó/ és, en efecte, ben minsa, actualment: només es conserva en mots tradicionals; els mots d’introducció recent amb *e* tònica opten, gairebé de manera sistemàtica, per la realització [é]: *Intern[é]t, cass[é]t, carn[é]t, bid[é]t, xal[é]t, atl[é]ta, etiqu[é]ta, cacav[e]t ~ cacau[e]t, ved[é]t, cabar[é]t, xicl[é]t*, etc. (veg. el § 2.1.2.3). Aquestes realitzacions contrasten amb les de mots més tradicionals, com els que s’apuntaven just ara o com ara *fosquet, fosqueta, estret, estreta, ganivet, Miquelet, xiulet*, que es pronuncien amb [ó] en la zona occidental i amb [é] en la zona oriental.

En tot cas, el canvi de [ó] a [é] ha motivat un major índex d’aparició de [é] en les varietats orientals de l’illa (contrasteu, en aquest sentit, les dues columnes de 3b).

(3)

<i>Varietats orientals</i>	<i>Varietats occidentals</i>	<i>Varietats orientals</i>	<i>Varietats occidentals</i>
<i>c[é]l</i>	<i>c[é]l</i>	<i>cad[é]na</i>	<i>cad[ó]na</i>
<i>m[é]l</i>	<i>m[é]l</i>	<i>c[é]ba</i>	<i>c[ó]ba</i>
<i>t[é]rra</i>	<i>t[é]rra</i>	<i>p[é]l</i>	<i>p[ó]l</i>
<i>s[é]rra</i>	<i>s[é]rra</i>	<i>par[é]t</i>	<i>par[ó]t</i>
<i>ob[é]rt</i>	<i>ob[é]rt</i>	<i>s[é]c</i>	<i>s[ó]c</i>
<i>hiv[é]rn</i>	<i>hiv[é]rn</i>	<i>pr[é]n</i>	<i>pr[ó]n</i>
<i>d[é]u</i>	<i>d[é]u</i>	<i>[é]mprá</i>	<i>[ó]mprá</i>
<i>fid[é]u</i>	<i>fid[é]u</i>	<i>menj[é]’l</i>	<i>menj[ó]’l</i>
<i>per[é]cte</i>	<i>per[é]cte</i>	<i>Menj[é]-la</i>	<i>menj[ó]-la</i>
<i>e[é]cte</i>	<i>e[é]cte</i>	<i>comprar-m[é]</i>	<i>comprar-m[ó]</i>
<i>al·lot[é]l·lo</i>	<i>al·lot[é]l·lo</i>	<i>comprar-l[é]</i>	<i>comprar-l[ó]</i>

A diferència del mallorquí, en què la vocal tònica de les formes dels demostratius *aquest* i *aquell* es pot pronunciar amb [é]i, en menor mesura amb [ó] en menorquí la pronúncia generalitzada és amb [ó]en la zona occidental (cf. *aquest* [əkó t] i amb [é] en la zona oriental (cf. *aquest* [əké t]).

2.1.2 PARTICULARITATS DE LES VOCALS TONQUES

Les vocals que es troben en posició tònica, pel fet de ser força perceptibles, són força resistents als canvis i solen veure's poc influïdes pel context fonètic. Tot i amb això, se'n troben alguns casos, els quals es detallen en els punts següents.

2.1.2.1 Com en altres varietats del català, en menorquí és possible la inflexió de la vocal anterior *e* tònica causada per la presència d'una *i* de caràcter vocàlic o semivocàlic en la síl·laba següent dins del mateix mot (veg. Moll [1932] 1979: 9); aquesta vocal es manté en els derivats d'aquests mots. Es tracta d'un procés no sistemàtic (cf. *gènit* [ʒé nit] que ha operat històricament i que ha afectat un conjunt aïllat de mots.

(4)

<i>sèquia</i>	[sí kjə]	<i>siquieta</i>	[sikjə tə]
<i>sèpia</i>	[sí pjə]	<i>sipieta</i>	[sipjə tə]
<i>sènia</i>	[sí njə]	<i>sinieta</i>	[sinjə tə]
<i>nervi</i>	[ní rvi]	<i>nerviós</i>	[nirvjó s]
<i>espècie</i>	[əspí sjə]	<i>especietes</i>	[əspisjə təs]

2.1.2.2 La vocal baixa tònica [á]es realitza especialment palatalitzada, anterior, en la població de Ciutadella (veg., en aquest sentit, Recasens 1991, Mascaró 1990: 186), tal com ocorre en determinades localitats mallorquines (Son Servera, Felanitx, Campos, Pollença, Manacor, Capdepera). Segurament és aquest caràcter un xic palatalitzat, i, doncs, anterior de la vocal el que ha donat lloc a la inflexió a [é] en mots com ara *xarxa* o

guitarra, pronunciades [ʃé rʃə] i [gité rə] no solament a Ciutadella sinó en tots els indrets de Menorca.³

2.1.2.3 Més amunt s’ha comentat que els mots d’introducció recent amb *e* tònica adopten, de forma general, la realització [é](5). Ocorre el mateix en el cas dels mots amb *o* tònica, els quals prenen de manera força sistemàtica la versió tancada de les vocals mitjanes (6). Tot i que la pressió de la llengua espanyola sol insinuar-se com a possible explicació del fenomen, és possible també que, si bé ha estat així originàriament, el sistema que consisteix a adaptar els mots d’introducció recent amb les vocals mitjanes altes s’hagi generalitzat de tal manera que afecta tant els mots introduïts per la via de l’espanyol com els que han estat introduïts per la via del català central.

(5) Adaptació de manlleus amb *e* tònica

<i>Internet</i>	[iñtərné t] (~ [iñtərné t])	<i>atleta</i>	[əllétə] (~ [alléta])
<i>Casset</i>	[kasé t] (~ [kasé t])	<i>planeta</i>	[pləné tə]
<i>Carnet</i>	[kərné t] (~ [kərné t])	<i>etiqueta</i>	[ətiké tə]
<i>bidet</i>	[biðét]	<i>dèficit</i>	[dé fisit]
<i>xalet</i>	[ʃəlét] (~ [ʃalét])	<i>espagueti</i>	[əspəyé ti] (~ [espəyé ti])
<i>hotel</i>	[otél]	<i>esteps</i>	[esté ps]
<i>lema</i>	[lé mə]	<i>Excel</i>	[é t.tsel]

(6) Adaptació de manlleus amb *o* tònica

<i>brioix</i>	[brióʃ]	<i>pòster</i>	[pó ster]
<i>aeròbic</i>	[aeróβik]	<i>Mistol</i>	[mistó l]
<i>robot</i>	[roβó t]	<i>Frenadol</i>	[frenəðó l]
<i>mòdem</i>	[mó ðem]	<i>hooby</i>	[xóβi]
<i>nòbel</i>	[nó βel]	<i>PowerPoint</i>	[pàwərpóɲt]
<i>còctel</i>	[kó ttel]	<i>software</i>	[só wwer]

² Atès que l’estudi té en compte totes les varietats dialectals del menorquí, es transcriuran indistintament realitzacions amb la neutra tònica i realitzacions amb la *e* oberta.

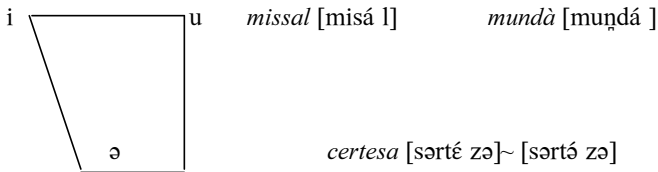
³ Per a un estudi acústic de les vocals tòniques en el català de Menorca, consultau Mascaró (1990).

2.2 LES VOCALS ÀTONES

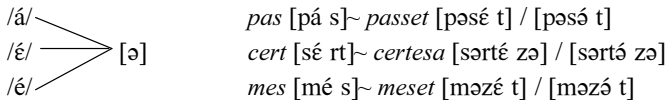
2.2.1 INVENTARI I REDUCCIÓ VOCÀLICA

El sistema vocàlic àton del menorquí està integrat per un conjunt de tres vocals (veg. 7), per efecte del procés de reducció vocàlica que afecta les vocals no arrodonides /á /, /é / i /ê / que esdevenen [ə] quan es troben en posició àtona (8), i les vocals arrodonides /ó / i /ó /, que esdevenen [u] també en posició àtona (9).

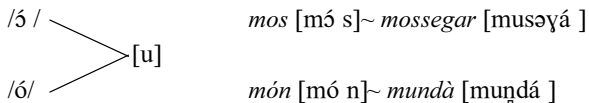
(7) Sistema vocàlic àton del menorquí

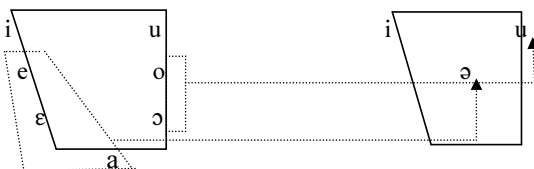
(8) Reducció de vocals no arrodonides

(9) Reducció de vocals arrodonides

(10) Reducció de vocals no arrodonides i arrodonides

2.2.2 CASOS ESPECIALS RESPECTE DE LA REDUCCIÓ VOCÀLICA

De vegades, el procés de reducció vocàlica de les vocals esmentades més amunt en posició àtona no es dona, o bé és parcial. És a dir, o bé es manté el timbre de la vocal original (cf. *renta* [rɛ̃ n̩ta] ~ *rentaplats* [rɛ̃ n̩taplá ts̩]), o bé varia tènuement (cf. *nou* [nó w] ~ *noranta* [noɾá n̩tə]). Amb tot, allà on s'esperaria trobar [ə] i [u], a causa de la pèrdua de l'accent (principal) de les vocals /é / /é / /á / i /ó / /ó / /ó / s'hi troba [ɛ], [e], [a] i [o], [ɔ], respectivament. Aquests casos s'expliquen, com en la resta de varietats del català oriental, per motius morfològics, lèxics i contextuals (veg. Bonet & Lloret 1998: 39-43; Mascaró 2002: 107-111).

Els casos morfològics afecten els mots compostos, els mots amb prefix tònic i els adverbis acabats en *-ment*: el primer component morfològic d'aquest tipus de mots no experimenta la reducció vocàlica, tot i que no rebí l'accent principal (11).

(11) Casos morfològics

a. Mots compostos

<i>quaranta-quatre</i>	[kur̩ãntəkwãtrə]	<i>cap-roig</i>	[karó t̩]
<i>trenta-tres</i>	[trɛ̃ntətɾɛ̃ s̩]	<i>terrinent</i>	[tɛ̃rɪnɪné n̩t̩]
<i>cent dos</i>	[sɛ̃ndó s̩]	<i>rentaplats</i>	[rɛ̃ntəplá ts̩]
<i>dos-cents</i>	[dosé ns̩]	<i>coliflor</i>	[kòliflò]
<i>nou-cents</i>	[nəwsé ns̩]	<i>bogamari</i>	[bòɣamərí]

b. Mots compostos (topònims)

<i>Santandria</i>	[sãntãndrí ə]
<i>Calescoves</i>	[kãlɛskó vəs̩]
<i>Son Saura</i>	[sɔnsá wrə]
<i>Son Bou</i>	[sɔmbów]

c. Mots prefixtaats

<i>antimilitar</i>	[ãntimilitá r̩]
<i>menyspreu</i>	[mɛ̃spré w]~[mɛ̃spré w]
<i>preromànic</i>	[prɛ̃romá nik]
<i>sobredosi</i>	[sòβrəðó zi]
<i>contrasenya</i>	[kòntɾəsé n̩ə]~[kòntɾəsé n̩ə]

d. Adverbis en *-ment*

<i>vagament</i>	[vãɣəméné̃t̩]
<i>lentament</i>	[lɛ̃ntəméné̃t̩]
<i>netament</i>	[nɛ̃təméné̃t̩]
<i>foscament</i>	[fòskəméné̃t̩]
<i>bonament</i>	[bònəméné̃t̩]

També es resisteixen a la reducció vocàlica els mots *d[e]sset*, *d[e]vuit* i *d[e]nou* i els derivats *d[e]novè*, *d[e]vuitè*, etc., i presenten solucions amb reducció i sense alguns dels mots derivats amb el sufix *-íssim*: així, *b[e]níssim* alterna amb *b[ə]níssim*; *pr[e]stíssim*, amb *pr[ə]stíssim*; *m[o]ltíssim*, amb *m[u]ltíssim*. La contracció *ca* (de *casa*) presenta solucions amb reducció a [ə] i sense (cf. *ca meva* [kamé və]~ [kəmé və] *ca teva* [katé və]~ [kəté və]); les contraccions *can* (de *casa* i *en*) i *cas* (de *casa* i *en*), en canvi, solen resistir-se a la reducció (cf. *can Salord* [kànsəló rt] *cas Sucrer* [kàtsukré]). Pot no experimentar reducció vocàlica la *e* dels verbs *ser* i *fer* quan aquests van seguits de pronom enclític, tot i que l'accent principal de la seqüència recaigui damunt del pronom: *f[e]r-ho*, *s[e]r-hi*, etc.

El context fonètic en què es troben les vocals també pot propiciar que no hi hagi reducció vocàlica; això és així, per exemple, en el grup ortogràfic *ea*, en què la *e* es realitza com a [e] i no pas com a [ə], tot i que es trobi en posició àtona. La manca de reducció vocàlica en aquests casos —anomenats tradicionalment contextuals (veg. Bonet & Lloret 1998: 42)— pot interpretar-se com una manera d'evitar dues vocals contigües massa semblants (*[əá], *[əə]).

(12) Casos contextuals

<i>alin</i> [eá]	<i>alin</i> [eə]ció	<i>àr</i> [eə]
<i>b</i> [eá]	<i>b</i> [eə]tífic	<i>hectàr</i> [eə]
<i>cer</i> [eá]	<i>cer</i> [eə]lístic	<i>nàus</i> [eə]
<i>cr</i> [eá]	<i>cr</i> [eə]tiu	<i>tràqu</i> [eə]
<i>r</i> [eá]	<i>r</i> [eə]lista	
<i>bal</i> [eá]	<i>bal</i> [eə]ritzar	

Finalment, hi ha tot un conjunt d'excepcions lèxiques a la reducció vocàlica que afecten totes les varietats del català oriental, inclòs el menorquí, en què trobam [e], en lloc de [ə], i [o], en lloc de [u]: es tracta, en la majoria dels casos, de mots d'introducció recent o de nova creació, de mots cultes incorporats tardanament a la llengua, de tecnicismes, de sigles, d'acrònims i

de noms comercials. La vocal afectada sol ser posttònica final, però també pot ser posttònica no final o, fins i tot, pretònica (veg., en aquest sentit, Mascaró 2002: 111).

(13) Casos lèxics

<i>cin</i> [e]	<i>vàt</i> [e]r	<i>R</i> [e]psol
<i>fas</i> [e]	<i>làs</i> [e]r	<i>v</i> [e]det
<i>hul</i> [e]	<i>bàsqu</i> [e]t	<i>al-l</i> [e]luia
<i>karat</i> [e]	<i>cànc</i> [e]r	<i>G</i> [e]locatil
<i>allegr</i> [o]	<i>Citro</i> [e]n	<i>Fr</i> [e]nadol
<i>sopran</i> [o]	<i>clàx</i> [o]n	<i>r</i> [o]sbif
<i>cred</i> [o]	<i>rèc</i> [o]rd	<i>b</i> [o]nsai
<i>la Sall</i> [e]	<i>còl</i> [o]n	<i>d</i> [o]ssier
INSERS[o]	<i>espòns</i> [o]r	<i>p</i> [o]lièster

La manca de reducció també pot afectar, tot i que de manera menys freqüent, la vocal baixa en posició àtona, tant si es troba en posició final de mot com no: *VISA* [ví sa] *sida* [sí ða] *paté* [paté] *xalet* [ʃalé t] *espagueti* [espayé ti] *NASA* [ná sa] Tampoc no hi sol haver reducció vocàlica en la vocal epentètica que s'insereix davant dels mots, manllevats recentment d'altres llengües, que comencen en sibilant més consonant: *(e)spagueti* [espayé ti] *(e)steps* [esté ps] *(e)status* [está tus] *(e)slàlom* [ezlá lom](cf., però, mots amb més freqüència d'ús i no tan recents: *esport* [əspó rt] *esquí* [əskí]).

2.2.3 ALTRES FENOMENS QUE AFECTEN LES VOCALS ATONES

La manca d'accent en una síl·laba —i la consegüent dificultat en la seva percepció per part de l'oïda humana— condueix a tot un seguit de canvis fonològics que afecten tant les vocals com les consonants. Aquesta feblesa de les vocals en posició àtona explica, a banda del procés de reducció vocàlica estudiat més amunt, que siguin vulnerables davant les

característiques de les vocals tòniques o de les consonants que els són properes. Això provoca que experimentin tot un seguit de processos (d'assimilació, de dissimilació, d'inflexió) que resulten en una modificació de les característiques tímbriques originals. També explica que siguin molt susceptibles a l'elisió. En aquest apartat, es distingiran els fenòmens sistemàtics dels que són esporàdics o que tenen un caràcter més aviat lèxic.

2.2.3.1 Les vocals *a* i *e* àtones finals han pres un matís més anterior en les poblacions des Mercadal, de Ferreries i des Migjorn, i s'hi realitzen, de vegades, mitjançant un so proper a [ɛ]. Aquest fenomen també fou detectat per Moll (1934: 10) a les poblacions de Ferreries, Alaior i Maó. En aquestes dues darreres localitats, però, la tendència avui dia és una articulació propera a [a], força més posterior.

(14) Algunes varietats

<i>casa</i>	[ká zɛ]
<i>coca</i>	[kó kɛ]
<i>dóna</i>	[dó nɛ]
<i>dona</i>	[dó nɛ]

(15) Algunes varietats

<i>casa</i>	[ká z̩]
<i>coca</i>	[kó k̩]
<i>dóna</i>	[dó n̩]
<i>dona</i>	[dó n̩]

2.2.3.2 La vocal àtona *o* dels radicals verbals de la segona conjugació es realitza [ə] (i no pas [u]), en el cas dels participis regulars acabats en *-ut*, per un procés de dissimilació de les vocals posteriors altes (16). Segueix el mateix patró el mot *poruc*, pronunciat [pəru k]. Tot i amb això, el procés, que té per objectiu evitar dues vocals posteriors altes en síl·labes contigües, se circumscriu en termes generals a aquestes formes verbals i no és extrapolable a la totalitat de mots en què una *o* àtona va seguida de síl·laba amb *u* tònica (cf. *comú* [kumú] *oportú* [upurtú] etc.).

(16) Totes les poblacions

romput [rəmpút] (* [rumpút]) (cf. *rompre* [rɔ mprə]~ *rompre* [rumpri ə])
futut [fətút] (* [futút]) (cf. *fotre* [fɔ trə]~ *fortia* [futi ə])
pogut [pəyút] (* [puyút]) (cf. *pot* [pɔ t]~ *podia* [puði ə])
mogut [məyút] (* [muɣút]) (cf. *moure* [mɔ wɔə]~ *movia* [muví ə])
volgut [vəlyút] (* [vulɣút]) (cf. *vol* [vɔ l]~ *volia* [vulí ə])

Com en altres varietats del català, també es realitzen com a [ə] i no pas com a [u] les *o* dels radicals d'alguns verbs de la segona conjugació amb radical acabat en [w] ~ [v] en les formes de futur i de condicional, també per un procés de dissimilació de les vocals posteriors altes, en aquest cas contigües. El fenomen afecta, sobretot, verbs d'ús comú com ara *ploure* (cf. *plourà* [pləwɾá], *plouria* [pləwɾíə]) o *moure* (cf. *mourà* [məwɾá], *mouria* [məwɾíə]).

2.2.3.3 La coexistència de dues vocals anteriors altes en síl·labes contigües pot resoldre's amb un fenomen de dissimilació (*institut* [əstitút], *militar* [məlitár], *principal* [prənsipál], *indiot* [əɲdiót], *visitar* [vəzítá]). Es tracta d'un fenomen del qual Moll ([1932] 1979: 9) ja va donar notícia però que no és ni de bon tros sistemàtic (cf. *imitar* [imitá], *limitar* [limitá], etc.), i es pot afirmar que ha quedat relegat, avui dia, a la parla de la gent gran.

2.2.3.4 Alguns mots masculins amb *o* tònica en el radical presenten [u] final i no pas [ə], tal com s'esperaria, probablement per un procés històric d'assimilació vocàlica de la neutra final a la vocal tònica: *home* [ómu], *cotxe* [kótʃu], *colze* [kólzu], *nostre* [nóstru], *vostre* [vóstru]. L'assimilació també ha afectat alguns mots en què la [ə] es troba en posició pretònica, tal com ha ocorregut en altres varietats dialectals del català (cf. *genoll* [ʒunó j] *fenoll* [funó j] *restoll* [rustó j] etc.).

2.2.3.5 La [ə] d'alguns mots també ha experimentat un procés d'inflexió a [i] a causa de la proximitat d'un segment palatal, ja sigui de caràcter vocàlic

o consonàntic; es tracta d'un fenomen que afecta mots aïllats (*seixanta* [ʃiʃá ntə] *general* [ʒinərá l] *gegant* [ʒiyá nt] *estiu* [isti w]). La vocal àtona dels radicals dels verbs *deixar*, *aixecar* i *pegar* experimenta, també, aquest procés d'inflexió: *deixa* [dé ʃə]→ *deixaré* [diʃəré]~ *deixava* [diʃá və] *pega* [pé ɣə]→ *pegaré*[piɣəré]~ *pegava* [piɣá və] *aixeca* [ʃé kə]→ *aixecaré* [ʃikəré]~ *aixecava* [ʃiká və]

2.2.3.6 És molt freqüent en el parlar de Menorca un fenomen d'afèresi que consisteix en l'elisió de la vocal [ə] en posició inicial de mot quan va seguida de consonant, especialment quan aquesta consonant és obstruent, quan la paraula consta de més de dues síl·labes i quan és d'ús freqüent (contrasteu, en aquest sentit, els mots de 17 i de 18). Tot i ser bisil·làbics, mots com ara *anar*, *adéu*, *arran*, *abril* solen experimentar el fenomen; la significativa freqüència d'ús d'aquests mots segurament ho justifica. El fenomen no ocorre mai quan la consonant que segueix la vocal susceptible d'elidir-se és la ròtica bategant (cf. *arena*, *arada*), atès que en català no s'admet aquesta consonant en posició inicial de mot. Amb l'elisió de la vocal, s'evita de tenir una síl·laba sense obertura, això és, una síl·laba sense consonant inicial.

(17) Casos generalment amb elisió

<i>abella</i>	[bá ə]	<i>apotecari</i>	[putiká ri]
<i>acabar</i>	[kəβá]~ [kəbá]	<i>arran</i>	[rá n]
<i>aclarir</i>	[kləri]	<i>arremangar</i>	[ruməŋgá]
<i>acompanyar</i>	[kumpəɲá]	<i>arranjar</i>	[rəɲʒá]
<i>adéu / adios</i>	[dé w]~ [djó s]	<i>arreglar</i>	[rəpləyá]
<i>adobar</i>	[duβá]	<i>arribar</i>	[riβá]
<i>aferrar</i>	[fərá]	<i>arrossegar</i>	[rusəyá]
<i>agafar</i>	[gəfá]	<i>arruga</i>	[rúə]
<i>aguantar</i>	[gwəntá]	<i>arrugar</i>	[ruá]
<i>aixecar</i>	[ʃiká]	<i>assemblar-se</i>	[səmbləttsə]
<i>aixeta</i>	[ʃé tə]	<i>asseure's</i>	[səwrətttsə]
<i>ajudar</i>	[ʒudá]	<i>atracar</i>	[trəká]
<i>ajupir</i>	[ʒupi]	<i>avellana</i>	[vəlána]
<i>amagar</i>	[məyá]	<i>eixemplar</i>	[ʃəmplá]

<i>ametlla</i>	[mé llə]	<i>eixugar</i>	[ʃuɣá]
<i>amollar</i>	[mułá]	<i>abril</i>	[brí l]
<i>anelleta</i>	[nəlé tə]	<i>anar</i>	[ná]
<i>apagar</i>	[pəɣá]		

(18) Casos generalment sense elisió

<i>abric</i>	[əβrí k]	<i>alegre</i>	[ələ ɣrə]
<i>abrigar</i>	[əβriɣá]	<i>alegria</i>	[ələɣrí ə]
<i>abús</i>	[əβú s]	<i>alumini</i>	[əlumi ni]
<i>abusar</i>	[əβuzá]	<i>alumne</i>	[əlú nnə]
<i>acollonir</i>	[əkuní]	<i>alabar</i>	[ələβá]
<i>acusar</i>	[əkuzá]	<i>alè</i>	[əlá]
<i>adorar</i>	[ədura]	<i>alegre</i>	[ələ ɣrə]
<i>adornar</i>	[ədurna]	<i>alegria</i>	[ələɣrí ə]
<i>afecte</i>	[əfé ttə]	<i>alenar</i>	[ələná]
<i>afegir</i>	[əfəʒí]	<i>alicates</i>	[əliká təs]
<i>afluixar</i>	[əfluʃá]	<i>aliment</i>	[əlimé nt]
<i>agència</i>	[əʒé nsjə]	<i>alimentar</i>	[əlīməntá]
<i>agradable</i>	[əɣrəðá bblə]	<i>allargar</i>	[ələɣɣá]
<i>agror</i>	[əɣró]	<i>allà</i>	[ələá]
<i>aixella</i>	[əʃé łə]	<i>allò</i>	[ələó]
<i>així</i>	[əʃi]	<i>amable</i>	[əmá bblə]
<i>ajuntament</i>	[əʒuntəmé nt]	<i>amarar</i>	[əmərə]
<i>alabar</i>	[ələβá]	<i>anell</i>	[ənέ ł]

2.2.3.7 En un conjunt reduït de mots també és possible l'elisió de la vocal neutra en posició interior de mot quan va seguida de la vocal posterior mitjana alta [ó] l'elisió, en aquest cas, s'ha d'entendre com una manera d'evitar un hiat (*[əo]). És interessant fer notar com mallorquí, menorquí i eivissenc resolen de manera diferent aquests casos: en mallorquí s'insereix la fricativa labiodental [v] entre les dues vocals i en eivissenc, la semivocal [w]:

(19)

a. Menorquí (casos amb elisió)

raó [ró] (cf. [rəwná]
Maó [mó] (cf. [məunə s]
Alaior [ló] (cf. [əlwɾé ŋk]
tovalló [tuvó]
tovallola [tuvó lə]

b. Menorquí (casos sense elisió)

flaó [fləó]
lleó [ləó]
peó [peó]
orfeó [urfəó]
faraó [fəɾəó]

c. Mallorquí (casos amb inserció de *v*)

raó [rəvó]
Maó [məvó]
flaó [fləvó]
lleó [ləvó]

d. Eivissenc (casos amb inserció de *w*)

raó [rəwó]
Maó [məwó]
flaó [fləwó]
lleó [ləwó]

El fenomen d'elisió de la neutra en posició interior de mot també ha afectat les paraules *tallar*, pronunciada [tá](a partir de *tallar* [təá]< [təjá], *tallat*, pronunciada [tá t](a partir de [təá t]< [təjá t], *tallada*, pronunciada [tá ðə](a partir de [təá ðə]< [təjá ðə], *rallar*, pronunciada [rá](a partir de *rallar* [rəá]< [rəjá], *rallat*, pronunciada [rá t](a partir de [rəá t]< [rəjá t], i *rallada*, pronunciada [rá ðə](a partir de [rəá ðə]< [rəjá ðə).

2.2.3.8 En menorquí, com també en altres varietats dialectals del català, ha operat un procés històric de monoftongació del diftong *-ua* àton precedit de *q* i de *g* a [u], tant en posició inicial com en posició final de mot (20). El fenomen no ha afectat mots d'introducció recent o de tipus culte (cf. *quadern*, *guarnir*, *quadrat*, *guacamole*, *guantera*, etc.). El diftong tònic *-qua* (amb accent principal o secundari) també ha monoftongat, en aquest cas a [ó] en casos com ara *qualque* ([kó lkə], *qualcú* ([kɔlkú], *qualcun* ([kɔlkú n]. D'altra banda, per influència del castellà, es troben realitzacions com ara *quantitat* (cf. [kəŋtiðat]), *quasi* (cf. [ká zi], *qualitat* (cf. [kəliðá t], *qualificació* (cf. [kəlifikəsjó], etc.

(20)

<i>quaresme</i>	[kuré mə]	<i>llengua</i>	[lé ŋgu]
<i>quartó</i>	[kurtó]	<i>aigua</i>	[á jɣu]
<i>quaranta</i>	[kurá ntə]	<i>paraigua</i>	[pərá jɣu]
<i>quarantena</i>	[kurənté nə]	<i>pasqua</i>	[pá sku]
<i>quarter</i>	[kurté]	<i>egua</i>	[é ɣu]
<i>qualcar</i>	[kulká]		

També ha monoftongat el diftong *ii* de mots com ara *fill*, *conill*, *setrill*, els quals es pronuncien avui dia [fi] [kuni] i [sətrí] a diferència del que ocorre a Mallorca, on encara és possible sentir realitzacions amb el diftong final: [fij], [kuni] i [sətríj]. El diftong *eu* del radical del verb *veure* en les formes de futur i de condicional també ha experimentat aquest procés de monoftongació: *veure* [véwrə] ~ *veuré* [vuré] ~ *veuria* [vuriə].

2.1.1 FENÒMENS QUE AFECTEN LES VOCALS EN L'ÀMBIT DE LA FRASE

En l'àmbit de la frase, això és, quan s'adjunten dues paraules en la cadena parlada, les vocals poden experimentar els processos següents: *a*) elisió de la vocal neutra àtona a principi de mot precedida d'una vocal tònica (21) o àtona a final de mot (22); *b*) elisió, menys freqüent, de la vocal neutra àtona a final de mot en contacte amb una vocal tònica en posició inicial de mot (23); *c*) elisió d'una de les dues vocals àtones idèntiques en contacte (24); *d*) semivocalització de *i* i *u* àtones en contacte amb una vocal tònica (25).

(21)

<i>anar enrere</i>	[ná] [ənré rə]	→	[nanré rə]
<i>café estantís</i>	[kəfé] [əstəntí s]	→	[kəfəstəntí s]
<i>faré endemeses</i>	[fərə] [əndəmə zəs]	→	[fərəndəmə zəs]
<i>llavor especial</i>	[ləvó] [əspəsjá l]	→	[ləvəspəsjá l]
<i>retro espantós</i>	[rətró] [əspəntó s]	→	[rətrəspəntó s]
<i>alè especial</i>	[ələ] [əspəsjá l]	→	[ələspəsjá l]

(22)

<i>falti espai</i>	[fá ɫti] [əspá j]	→	[fáɫtispá j]
<i>cotxe espanyat</i>	[kó t̪u] [əspəɲá t]	→	[kóɫ̪uspəɲá t]
<i>falta espai</i>	[fá ɫtə] [əspá j]	→	[fáɫtəspá j]
<i>dóna idees</i>	[dó nə] [idé əs]	→	[dòniðé əs]
<i>roba honesta</i>	[ró βə] [uné stə]	→	[ròβuné stə]

(23)

<i>compra ases</i>	[kó mprə] [á zəs]	→	[kòmprá zəs]
<i>escena èpica</i>	[ətsé nə] [é pikə]	→	[ətsené pikə]
<i>peça única</i>	[pé sə] [ú nikə]	→	[pesú nikə]
<i>escena íntima</i>	[ətsé nə] [í ŋtimə]	→	[ətsení ŋtimə]
<i>fibra òptica</i>	[fi βrə] [ó ttikə]	→	[fiβró ttikə]
<i>cada ona</i>	[ká ðə] [ó nə]	→	[kadó nə]

(24)

<i>cotxe obert</i>	[kó t̪u] [uβá rt]	→	[kóɫ̪uβá rt]
<i>tengui il·lusió</i>	[té ŋgi] [iluzjó]	→	[tèŋgiluzjó]
<i>vine assuquí</i>	[ví nə] [əsukí]	→	[vínəsukí]

(25)

<i>donar idees</i>	[duná] [idé əs]	→	[dunajðé əs]
<i>donar olives</i>	[duná] [ulí vəs]	→	[dunawlí vəs]

3 LES CONSONANTS

L'inventari consonàntic del menorquí està format per un conjunt de 31 consonants, que, a diferència de la majoria de varietats dialectals del català: exceptuant l'alguerès, algunes varietats del Camp de Tarragona, e rossellonès i determinades varietats valencianes, inclou la fricativ labiodental sonora amb caràcter fonemàtic (cf. *ve* [vé] *cava* [ká və] etc. (veg. la taula de 26). En els apartats que segueixen es comenten els fenòmens més rellevants que afecten algunes d'aquestes consonants.

	<i>Bilabial</i>	<i>Labiodental</i>	<i>Dental</i>	<i>Alveolar</i>	<i>Prepalatal</i>	<i>Palatal</i>	<i>Velar</i>
OCCLUSIVA	[p] [b]		[t] [d]				[k] [g]
APROXIMANT	[β]		[ð]				[ɣ]
FRICATIVA		[f] [v]		[s] [z]	[ʃ] [ʒ]		
AFRICADA				[ts] [dz]	[tʃ] [dʒ]		
LATERAL			[l]	[l]	[l]	[ʎ]	
NASAL	[m]	[ɱ]	[ɲ]	[n]	[ɲ]	[ɲ]	[ŋ]
VIBRANT				[r]			
BATEGANT				[r]			
SEMIVOCAL						[j]	[w] (labiovelar)

3.1 FENÒMENS RELACIONATS AMB LES CONSONANTS

3.1.1 LES CONSONANTS OCLUSIVES

3.1.1.1 Les consonants oclusives sonores [b], [d] i [g] presenten, en termes generals, la mateixa distribució que en la resta de dialectes del català: apareixen en posició inicial de mot (cf. [b]oni, [d]ensians, [g]arnar), en posició inicial de síl·laba després d'oclusiva (cf. ab[d]icar, fut[b]ol, etc.), després de nasal (sem[b]rar, en[d]emesa, en[g]anar), en posició de coda seguida de consonant sonora (cf. a[b]dicar, fu[b]bol, etc.), després de lateral en el cas de la dental (mol[d]re, mal[d]ar); en la resta de contextos apareixen sempre les consonants aproximants: a inici de síl·laba i després de vocal (cf. ara[ð]a, aca[β]a, ce[ɣ]a), després de fricativa (cf. des[ð]ir, bis[β]e, des[ɣ]avell), després de lateral (cf. mal[b]é al[ɣ]a), després de ròtica (cf. ver[ð]a, bar[β]a, ver[ɣ]a) i després de semivocal (cf. au[ð]aç, ai[ɣ]ua). Amb tot, però, cal tenir en compte que en el parlar de Ciutadella són freqüents les realitzacions oclusives després de vocal, especialment quan es tracta de la dental i de la bilabial (cf. ara[d]a, aca[b]a). (Per a una descripció completa del procés que ha donat lloc a aquesta distribució, veg. el § 3.2.1)

3.1.1.2 Antigament, l'oclusiva sonora dels grups posttònics *-ble* i *-gle* solia realitzar-se geminada (cf. *poble* [pó bblə] *regle* [ré gglə] i també els mots derivats *població* [pubbləsjó] *reglar* [rəgglá]). Avui dia, tot i que encara és possible sentir aquesta mena de realitzacions —a la zona ponentina són força habituals, per exemple—, és molt freqüent l'articulació aproximant d'aquestes consonants, especialment en la zona oriental de l'illa (cf. *poble* [pó βlə] *regle* [ré ɣlə] *població* [puβləsjó] *reglar* [rəɣlá]).

3.1.1.3 Un fenomen que es troba a mig camí entre la fonologia i la morfologia són les realitzacions [ðát] ~ [iðát] ~ [əðát] del sufix nominalitzador *-tat* en un gran nombre de mots: *adversi*[ð]at, *activi*[ð]at, *reali*[ð]at, *finali*[ð]at, *possibili*[ð]at, *inferiori*[ð]at, *unanimi*[ð]at, *quali*[ð]at, *responsabili*[ð]at, *densi*[ð]at, *propie*[ð]at, *grave*[ð]at, *nove*[ð]at, *pie*[ð]at, *segure*[ð]at, *igual*[d]at, *cruel*[d]at, etc. El fenomen, que és compartit amb el mallorquí, és interpretat per Bibiloni (1983) com el resultat de la influència del model castellà, llengua a partir de la qual s'han incorporat aquest tipus de mots a les varietats mallorquina i menorquina.

3.1.2 LES CONSONANTS FRICATIVES

3.1.2.1 L'inventari consonàntic del menorquí disposa de la fricativa alveolar sonora ([z]), que, commutada per la fricativa alveolar sorda ([s]), dóna lloc a canvis de significat (cf. *casa* [ká zə] vs. *caça* [ká sə]). Ara bé, hi ha un conjunt de mots, d'introducció relativament recent, que tendeixen a presentar una realització sorda d'aquest segment, segurament perquè han estat introduïdes a la llengua de Menorca per mitjà de la llengua veïna, el castellà (cf. *frase* [fráse], *fase* [fáse], *base* [báse], *Àsia* [ásjə], *VISA* [bísa], *crisi* [krísis], *tesi* [tésis], *anàlisi* [əná lisis] *musulmà* [musulmá], *anestèsia* [ənəsté sjə] *filosofia* [filosofiə], *entusiasme* [əntusjázmə], *casino* [kəsí nu] *nazi* [ná si]). L'ocurrència de [z], d'altra banda, és inexistent en posició inicial de mot (cf. *zombi* [sómbi], *zoo* [só], *zona* [sónə], *zebra* [séβrə], *zero* [séro], *zoom* [súm]), la qual cosa impedeix oposicions fonològiques d'aquest so amb d'altres en aquesta posició.

3.1.2.2 El menorquí, com també el mallorquí i en menor mesura l'eivissenc, coneix un procés diacrònic de caiguda de *s* quan aquesta es troba en posició intervocàlica. Aquest procés afecta alguns mots, entre els quals hi ha *camisa* [kəmíə], *camiseta* [kəmiétə], *rosegar* [ruəɣá], *resina* [réjnə], *nosaltres* [nóʎtrus], *vosaltres* [vóʎtrus], *susara* [suá rə]

3.1.2.3 La fricativa alveolar sorda ha experimentat un procés de palatalització quan precedeix la vocal anterior alta [i], sobretot en posició inicial però també en posició intervocàlica (cf. *simbomba* [ʃimbómbə], *cigarro* [ʃiɣáru], *cigarret* [ʃiɣərét], *bicicleta* [biʃiklétə], *bici* [bíʃi] *seixanta* [ʃiʃántə], *síndria* [ʃíndriə], *samarreta* [ʃəmərə tə] *Cisco* [ʃi sku] *ciuró* [ʃiwró] El fenomen, però, no és sistemàtic (cf. *cireres* [sirérəs], *silenci* [silénsi], *cinquanta* [siŋkwá ntə] *ciri* [sí ri] *situar* [situá]).

3.1.2.4 En menorquí, com en la resta de varietats balear, es manté ben vigent la realització del fonema fricatiu labiodental sonor /v/ en qualsevol context, el qual es distingeix del fonema bilabial sonor /b/ (cf. *ve* [vé] vs. *bé* [bé]; *be* [bé] vs. *ver* [vé]). Els mots recents que entren per mitjà del castellà adopten el model d'aquesta llengua i, per tant, es troben realitzacions del tipus *advocat* [əβuyá t] (a partir de *abogado*), *avortar* [əβurtá] (a partir de *avortar*), *almívar* (a partir de *almíbar*), *gavardina* [gəβərði nə] (a partir de *gabardina*), etc. (veg. Bibiloni 1983).

3.1.2.5 En la majoria de dialectes catalans, la *v* intervocàlica (realitzada [β], en els dialectes betacistes, i [v], en els dialectes no betacistes) alterna en posició final amb la semivocal labiovelar [w]: *neva* [névə] ~ *neu* [néw]; *nociva* [nusívə] ~ *nociu* [nusíw]; *nova* [nóvə] ~ *nou* [nów]. En alguns casos, aquesta alternança no es manifesta, en la mesura que en posició intervocàlica es troba la semivocal labiovelar (cf. *creu* [kréw] ~ *creueta* [krəwétə]). En algunes varietats menorquines, no obstant això, hi ha una major incidència de realitzacions amb [v] intervocàlica (27); el fenomen és compartit amb algunes varietats del mallorquí. En aquestes mateixes varietats, també és

freqüent aquesta realització amb [v] en les formes de tercera persona plural dels verbs de la segona conjugació que fan l'infinitiu en *-aure*, *-oure* i *-iure* (28).

(27) *Algunes varietats del menorquí*

<i>blau</i>	[bláw]	<i>blavet</i>	[bləvét]	<i>peu</i>	[péw]	<i>peuet</i>	[pəvét]
<i>creu</i>	[kréw]	<i>creveta</i>	[krəvətə]	<i>fideu</i>	[fiðéw]	<i>fideuet</i>	[fiðəvét]

(28) *Algunes varietats del menorquí*

<i>cau</i>	[káw]	<i>cauen</i>	[kávən]	<i>seu</i>	[séw]	<i>suen</i>	[sévən]
<i>creu</i>	[kréw]	<i>creuen</i>	[krévən]	<i>riu</i>	[ríw]	<i>riuén</i>	[rívən]
<i>deu</i>	[déw]	<i>deuen</i>	[dévən]	<i>viu</i>	[víw]	<i>viuen</i>	[vívən]

En canvi, en altres varietats, com ara les parlades a la zona de Ferreries i Ciutadella, la realització majoritària és amb [w] (29). De fet, en altres casos, es dona el fenomen justament a la inversa, això és, els contextos en què la majoria de dialectes presenten les realitzacions [v] o [β], algunes varietats del menorquí, específicament les parlades a la zona de Maó, presenten [w]. En el parlar de Maó, per exemple, el morf del mode/temps d'imperfet d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació es fa [wə] i no pas [və] (30). També és possible sentir aquestes realitzacions amb [w] en el paradigma dels possessius tòpics en els parlars de Ciutadella i Ferreries:

(29) *Algunes varietats*

<i>blavet</i>	[bləwət]	<i>peuet</i>	[pəwət]
<i>creveta</i>	[krəwətə]	<i>fideuet</i>	[fiðəwət]

(30) *Algunes varietats*

<i>cantava</i>	[kəntávə]
<i>queixava</i>	[kəʃávə]
<i>mirava</i>	[mirá wə]

(31) *Algunes varietats*

<i>meu</i>	[méw] ~ <i>meva</i>	[mévə]
<i>teu</i>	[téw] ~ <i>teva</i>	[téwə]
<i>seu</i>	[séw] ~ <i>seva</i>	[séwə]

3.1.3 LES CONSONANTS AFRICADES

3.1.3.1 Ha sofert un procés de palatalització la seqüència [dʒ] corresponent a la grafia inicial *ex-* seguida de vocal, sobretot —però no exclusivament— quan el mot té un equivalent en castellà amb fricativa uvular sorda ([χ]) (veg. Bibiloni 1983: *exercici* [əɖʒərsísi], *exèrcit* [əɖʒérsit], *exigència* [əɖʒiʒénsiə], *exigent* [əɖʒiʒéŋt], etc.).

3.1.3.2 Les formes verbals formades amb el sufix *-itzar* i els substantius deverbals formats a partir d'aquests verbs presenten una realització fricativa (i no africada) del sufix en la parla col·loquial: *centrali[z]ar* ~ *centrali[z]ació*; *civili[z]ar* ~ *civili[z]ació*; *reali[z]ar* ~ *reali[z]ació*; *dramati[z]ar* ~ *dramati[z]ació*; *autori[z]ar* ~ *autori[z]ació*, etc.

3.1.3.3 En menorquí, com en mallorquí, a penes hi ha casos d'alternança entre [ʒ] intervocàlica i [tʃ] final; això es deu al fet que, diacrònicament, no ha operat el procés de desafricació de la [dʒ] intervocàlica, que té moltes més ocurrencies en menorquí que en la resta de dialectes. Tots els verbs formats amb el sufix *-ejar*, per exemple, es realitzen amb l'africada prepalatal (32a). (Veg. Bibiloni 1983: 156, per a una descripció molt detallada del fenomen.)

(32)

<i>a.</i>		<i>b.</i>		<i>c.</i>	
<i>passejar</i>	[pəsədʒá]	<i>roja</i>	[ródʒə]	<i>regirar</i>	[rədʒirá]
<i>marejar</i>	[mərədʒá]	<i>rajada</i>	[rədʒáðə]	<i>corregir</i>	[kurədʒí]
<i>fondejar</i>	[fuŋdədʒá]	<i>boja</i>	[bótʃə]	<i>llegir</i>	[lədʒí]
<i>festejar</i>	[fəstədʒá]	<i>bojos</i>	[bótʃus]	<i>dirigir</i>	[diridʒí]
<i>plantejar</i>	[pləŋtədʒá]	<i>boges</i>	[bótʃəs]	<i>protegir</i>	[prutədʒí]

3.1.4 LES CONSONANTS NASALS

3.1.4.1 Les consonants nasals no solen experimentar canvis excessius, a banda, és clar, de les assimilacions (veg. el § 3.2); no obstant això, és

possible detectar-ne alguns, com ara el pas a consonant oclusiva (cf. *només* [dumés], *ningú* [diŋgú], *malbé* [balbé], *Marlboro* [balbóro]), la confusió en el lloc d'articulació (cf. *Nicolau* [mikuláw], *nos* [mus], etc.), el pas a bategant de la nasal alveolar, per dissimilació (cf. *mos n'anam* [mur ənám], *bona nit* [bòrə nít], etc.).

3.1.5 LES CONSONANTS LATERALS

3.1.5.1 El canvi més peculiar i freqüent que és susceptible d'experimentar la consonant lateral alveolar és el pas a la semivocal labiovelar [w] quan es troba en posició de coda seguida de consonant labial ([p], [b], [f], [v], [m]) (33a). La consonant lateral alveolar és especialment velaritzada en menorquí i ho és especialment en posició final de síl·laba; això explicaria la transmutació cap a un element de tipus velar. D'altra banda, el caràcter labial de la consonant que segueix afavoreix que el canvi sigui a una consonant de tipus labial. En els casos en què el procés ocorre en síl·laba àtona inicial de mot, després d'aquest procés de semivocalització a [əw], ha operat un procés de reducció a [u] (33b).

(33)

a.		b.	
<i>albercoc</i>	[əwβærkók]	<i>albercoc</i>	[uβærkók]
<i>albergínia</i>	[əwβrəʒíniə]	<i>albergínia</i>	[uβrəʒíniə]
<i>alfàbrega</i>	[əwfáβrəʒə]	<i>alfàbrega</i>	[ufáβrəʒə]
<i>escalfar</i>	[əskəwfá]		
<i>alba</i>	[áwβə]		

3.1.5.2 Altres mudances que experimenta la lateral alveolar són el pas a [n] (cf. *multa* [múntə], *multiplicar* [muŋtipleká]) en la parla de la gent gran i poc lletrada, o al pas a [r], per la proximitat d'una altra lateral alveolar i per tant per un procés de dissimilació (cf. *juliol* [ʒurjól]).

3.1.5.3 En menorquí hi ha moltes ocurrencies de lateral alveolar geminada. En molts casos, aquesta realització es correspon amb l'evolució del grup llatí -LL-: *camamil·la* [kəməmíllə], *cel·la* [séllə]. En d'altres, es tracta de paraules en què s'ha afegit el sufix valoratiu *-el·lo /-el·la*, molt productiu en el català de Menorca: *caramel·lo* [kərəméllu], *homenel·lo* [umənéllu], *xixtarel·lo* [tʃitʃərəllu], *magrel·lo* [məɣréllu], *magrel·la* [məɣréllə], *escamparel·la* [əskəmpərə llə] etc. En la majoria dels casos, però, la lateral geminada és producte d'un procés d'assimilació en posició interior de mot que ha operat diacrònicament i que ha quedat lexicalitzat: *arlot* > [əllót], *batle* > [bállə], *espatla* [əspállə], *mèrlera* > [méllərə], *ametla* > [méllə].

3.1.6 LES CONSONANTS RÒTIQUES

3.1.6.1 La distribució de les ròtiques en menorquí coincideix, en bona mesura, amb la resta de dialectes del català; així, es troba la variant vibrant en posició inicial de mot (cf. *rialla* [riá ə]), en posició intervocàlica dins del mot (cf. *parra* [pá rə]), en posició inicial de síl·laba després de consonant (cf. *enrere* [ənré rə]), i, a diferència per exemple del mallorquí i de l'eivissenc, en posició de coda sil·làbica (cf. *bar* [bá r] *carta* [ká rtə] *carn* [ká rn]); la variant bategant apareix en posició intervocàlica dins del mot (cf. *pare* [pá rə]), com a segon element d'una obertura complexa (cf. *prou* [pró w] *brou* [bró w] *trenta* [tré ntə] *creure* [kré wrə]) i en posició final de mot precedint un mot que comença en vocal (cf. *bar obert* [bar uβé rt]). És important deixar constància que la realització de la ròtica com a segon element d'una obertura sil·làbica (cf. *prou* [pró w] *brou* [bró w]) presenta una major durada i, probablement, un grau major de vibracions que en la resta de dialectes del català, llevat de l'alguerès. També cal tenir present que, com en mallorquí, la freqüència d'aparició de ròtiques en posició final de mot és inferior que en altres dialectes del català, a causa d'un procés d'elisió que afecta aquestes consonants especialment després de vocal tònica però també després de vocal àtona i sobretot en la parla de la gent gran: *veritable* [vəritá bble]~ *ver* [vé] *caret* [kərə é t]~ *car* [ká] *daurar* [durá]~ *or* [ó] *coronari* [kuruná ri]~ *cor*

[kó] *amorós* [əmuró s] ~ *amor* [amó] *characterologia* [kəɾətəruluʒi ə] ~ *caràcter* [kərá ttə] etc. El procés no opera en les formes verbals de primera persona singular del present d'indicatiu amb radical acabat en vocal tònica seguida de ròtica (cf. *cur*, *mir*, *esper*, *recuper*, *mor*, *fer*, etc.), alguns mots d'ús corrent però d'introducció recent (cf. *bar*, *futur*, *balear*, *autocar*, *licor*, *motor*), així com mots cultes (cf. *clorur*, *cianur*, *líder*, *tòner*, etc.).

3.1.6.2 En menorquí, la *r* sol estar implicada en processos de metàtesi, molt especialment en els parlars de Ciutadella i de Ferreries, que comparteixen aquesta tendència amb el mallorquí. Moll ([1932] 1979) ja va sistematitzar el fenomen i va distingir: a) traspàs de la *r* a la síl·laba immediata: *catedral* > *catredal*; *predicar* > *pedricar*; b) inversió de *r* + vocal en vocal + *r*: *granar* > *garnar*; *catredal* > *caterdal*; c) inversió de vocal + *r* en *r* + vocal: *persona* > *presona*; d) inversió de [jɾ] en [rj]: *gaire* > *gàrie*. Simplement, caldria afegir que algunes d'aquestes metàtesis (i.e. *persona* > *presona*) són poc freqüents avui dia i que només és possible sentir-les en la parla de la gent gran.

3.1.7 LES CONSONANTS SEMIVOCÀLIQUES

3.1.7.1 En menorquí, com ha ocorregut en altres dialectes del català oriental, els grups llatins C'L, G'L i LY han esdevingut històricament [j]. Aquesta [j] s'ha mantingut en posició final però ha desaparegut en posició intervocàlica. A (34) es detallen algunes alternances morfològiques que donen evidència que aquest procés d'elisió encara és productiu des d'un punt de vista sincrònic. La [j] intervocàlica que no és resultat d'aquesta evolució també ha sofert un procés d'elisió (35).

(34)

<i>consell</i>	[kʊnséj]	<i>aconsella</i>	[əkʊnsé ə]	<i>aconsellar</i>	[əkʊnséá]
<i>vermell</i>	[vərméj]	<i>vermella</i>	[vərméə]	<i>vermellós</i>	[vərməó s]
<i>vell</i>	[véj]	<i>vella</i>	[véə]	<i>velleta</i>	[vəé tə]
<i>rovell</i>	[ruvéj]	<i>rovella</i>	[ruvéə]	<i>rovellat</i>	[ruvəát]
<i>tall</i>	[táj]	<i>talla</i>	[tá ə]	<i>tallar</i>	[tá] (~ [təá]
<i>retall</i>	[rətáj]	<i>retalla</i>	[rətá ə]	<i>retallar</i>	[rətá] (~ [rətəá]
<i>mirall</i>	[miráj]	<i>emmiralla</i>	[əmmirá ə]	<i>emmirallar</i>	[əmmirá]
<i>badall</i>	[bədáj]	<i>badalla</i>	[bədá ə]	<i>badallar</i>	[bədəá]
<i>barall</i>	[bəráj]	<i>baralla</i>	[baráə]	<i>barallar</i>	[bará] (~ [bərəá]
<i>despull</i>	[dəspú j]	<i>despulla</i>	[dəspú ə]	<i>despullar</i>	[dəspuá]
<i>embull</i>	[əmbú j]	<i>embulla</i>	[əmbú ə]	<i>embullar</i>	[əmbuá]
<i>ull</i>	[ú j]	<i>ullada</i>	[uá ðə]	<i>ullar</i>	[uá]
<i>cabell</i>	[kəβéj]			<i>cabellera</i>	[kəβəéra]

(35)

<i>desmai</i>	[dəzmáj]	<i>desmaia</i>	[dəzmá ə]	<i>desmaiar</i>	[dəzməá]
<i>espai</i>	[əspáj]	<i>espaia</i>	[əpá ə]	<i>espaiós</i>	[əspəós]
<i>esglai</i>	[əzyláj]	<i>esglaia</i>	[əzylá ə]	<i>esglaiat</i>	[əzylát] (~[əzyləát])

Les formes d'imperfet d'indicatiu dels verbs irregulars de la segona conjugació amb radical acabat en la semivocal [j], i amb l'accent al radical, també donen evidència d'aquest procés d'elisió:

(36)

<i>deia</i>	[déə]	(cf. <i>deim, deis</i>)	<i>treia</i>	[tréə]	(cf. <i>treim, treis</i>)
<i>feia</i>	[fěə]	(cf. <i>feim, feis</i>)	<i>veia</i>	[véə]	(cf. <i>veim, veis</i>)
<i>queia</i>	[kéə]	(cf. <i>queim, queis</i>)	<i>creia</i>	[kréə]	(cf. <i>creim, creis</i>)
<i>reia</i>	[réə]	(cf. <i>reim, reis</i>)	<i>duia</i>	[dúə]	(cf. <i>duim, duis</i>)
<i>seia</i>	[séə]	(cf. <i>seim, seis</i>)	<i>deia</i>	[dé ə]	(cf. <i>deim, deis</i>)
			<i>jeia</i>	[ʒéə]	(cf. <i>jeim, jeis</i>)

3.2 PROCESSOS FÒNICS EN L'ÀMBIT DE LA FRASE

En aquest apartat, es descriuen tots aquells processos fònics —assimilacions, dissimilacions, simplificacions, etc.— que afecten les consonants en l'àmbit de la frase, això és, els processos que es desencadenen quan entren en contacte els mots en la cadena parlada. En el seu estudi del [1932] 1979, Moll afirmava que la «fonètica sintàctica de Ciutadella, i de Menorca en general, es distingeix de la mallorquina per una moderació de les assimilacions»; les línies que segueixen demostren, amb tot, que són prou profuses i exuberants les modificacions consonàntiques que operen en aquesta varietat en l'àmbit de la frase.

3.2.1 APROXIMANTITZACIÓ D'OCLUSIVES SONORES

Les consonants oclusives sonores /b/, /d/, /g/ esdevenen aproximants ([β], [ð], [ɣ]) quan es troben en posició d'obertura sil·làbica i precedides de vocal, líquida, fricativa o semivocal (37). Ara bé, a Ciutadella es registren pronúncies sense aproximantització de /b/ i de /d/, sobretot en parles emfàtiques i quan aquestes consonants es troben en posició intervocàlica (38) (veg. el § 3.1.1).

(37)

<i>dia</i> [dí ə]	<i>cada dia</i> [kà ðə dí ə]	<i>per dia</i> [pəɾ dí ə]	<i>es dia</i> [əz dí ə]	<i>es meu dia</i> [əz mew dí ə]
<i>bona</i> [bó nə]	<i>una de bona</i> [unə ðə βó nə]	<i>molt bona</i> [mol βó nə]	<i>és bona</i> [ez βó nə]	<i>mai bona</i> [maj βó nə]
<i>gambes</i> [gá mbəs]	<i>fa gambes</i> [fa ɣámbəs]	<i>vol gambes</i> [vəl ɣámbəs]	<i>dues gambes</i> [dùəz ɣámbəs]	<i>cou gambes</i> [kəw ɣámbəs]

(38)

<i>cada dia</i>	[kàðə díə]	<i>una bossa</i>	[ùnə bósa]
<i>una dona</i>	[ùnə dóna]	<i>una de bona</i>	[ùnə də bóna]

3.2.2 L'ASSIMILACIÓ REGRESSIVA DE SONORITAT

3.2.2.1 L'ASSIMILACIÓ REGRESSIVA DE SONORITAT D'OBSTRUENTS

Les consonants obstruents a final de mot experimenten un procés de sonorització quan van seguides de mot que comença en consonant sonora. El procés afecta les oclusives, les fricatives i les africades.

(39)

<i>cap de Cavalleria</i>	[kād də kəvəʎə́riə]	(cf. <i>cap</i> [káp])
<i>pot de llenya</i>	[pōd də ʎéɲə]	(cf. <i>pot</i> [pót])
<i>un poc gastat</i>	[um pōg gəstát]	(cf. <i>poc</i> [pók])
<i>dos moixos</i>	[doz móʃus]	(cf. <i>dos</i> [dós])
<i>mateix valor</i>	[mətèʒ vəlór]	(cf. <i>mateix</i> [mətéʃ])
<i>agaf vidres</i>	[gav víðrəs]	(cf. <i>agaf</i> [gáf])
<i>vaig bramar</i>	[vāʒ βrəmə]	(cf. <i>vaig</i> [vátʃ])

3.2.2.2 L'ASSIMILACIÓ REGRESSIVA DE SONORITAT DE FRICATIVES

Les consonants sibilants, això és, les fricatives i africades alveolars i prepalatals també experimenten un procés d'assimilació regressiva de sonoritat quan es troben en posició final seguides de mot que comença en vocal (40). La sonorització de la fricativa labiodental, en canvi, no és sistemàtica i, de fet, és poc freqüent (41):

(40)

<i>dones arranjades</i>	[dònəʒ əɾənʒáðəs]	(cf. <i>dones</i> [dó nəs])
<i>mateix animal</i>	[mətèʒ ənimál]	(cf. <i>mateix</i> [mətéʃ])
<i>vaig alimentar</i>	[vāðə əlíməntá]	(cf. <i>vaig</i> [vátʃ])

(41)

<i>agafanelletes</i>	[gáf ənəlé́təs] ~ [gáv ənəlé́təs]	(cf. <i>agaf</i> [gá f])
<i>arrev es sopar</i>	[rèf ət tsupá] ~ [rèv ət tsupá]	(cf. <i>arrev</i> [ré f])
<i>conserv aliments</i>	[kunsèrf əliméns] ~ [kunsèrv əliméns]	(cf. <i>conserv</i> [kunsé rf])

3.2.2.3 L'ASSIMILACIÓ REGRESSIVA DE LLOC D'ARTICULACIÓ

Hi ha assimilació regressiva de lloc d'articulació quan una consonant oclusiva va seguida d'una altra oclusiva amb un lloc d'articulació diferent (42) o quan va seguida d'una consonant sibilant. També hi ha assimilació regressiva de lloc quan una nasal va seguida d'una consonant que no sigui lateral o semivocal; altrament, es desencadena un procés d'assimilació regressiva de mode d'articulació (veg. el § 3.2.2.4).

(42)

<i>pot coent</i>	[pòk kuéŋt]
<i>pot blau</i>	[pòb bláw]
<i>tap gros</i>	[tag grós]
<i>tap tort</i>	[tat tórt]
<i>sac petit</i>	[sàp pətít]
<i>sac groc</i>	[sag grók]

(43)

<i>tap sencer</i>	[tət tsənsé]
<i>tap gelat</i>	[təd dʒəlá t]
<i>sac xerec</i>	[sət tʃərə k]
<i>sac sencer</i>	[sat tsənsé]

(44)

<i>són bons</i>	[sɔn bóns]	<i>som forts</i>	[sɔŋ fórs]
<i>són forts</i>	[sɔŋ fórs]	<i>som quatre</i>	[sɔŋ kwátrə]
<i>són quatre</i>	[sɔŋ kwátrə]	<i>som rics</i>	[sɔn ríks]
<i>són jocs</i>	[sɔŋ ʒóks]	<i>som cinc</i>	[sɔn síŋk]
<i>són molls</i>	[sɔm móls]	<i>som nou</i>	[sɔn nów]
<i>som tres</i>	[sɔŋ trés]		

Aquest tipus d'assimilacions no es donen mai en posició final de mot (45). Aquest comportament és distint del que exhibeix el mallorquí, en què sí que hi ha assimilació de lloc en aquesta posició (46). Aquestes consonants finals, tanmateix, experimenten assimilació regressiva de lloc d'articulació, de manera sistemàtica, quan precedeixen un mot que comença en consonant (47) i, de manera opcional, quan el mot que precedeixen comença en vocal (48):

(45)		(46)	
<i>pocs</i>	[póks]	<i>pocs</i>	[póts]
<i>caps</i>	[káps]	<i>caps</i>	[káts]
<i>lloms</i>	[lóms]	<i>fems</i>	[lóns]
<i>fax</i>	[fáks]	<i>fax</i>	[fáts]
<i>kleenex</i>	[klíneks]	<i>kleenex</i>	[klínets]
<i>neutrex</i>	[néwtreks]	<i>neutrex</i>	[néwtrets]

(46)	(47)	(48)
<i>pocs</i> [pó ks]	<i>pocs serrans</i> [pòt tsəráns]	<i>pocs amics</i> [pòd dzámíks]
<i>amics</i> [ə mí ks]	<i>caps sencers</i> [kat tsənsəs]	<i>amics íntims</i> [əmid dzíntims]
<i>lloms</i> [ló ms]	<i>lloms salats</i> [lòn səláts]	<i>lloms oberts</i> [lónz uβərs]

El procés d'assimilació regressiva de lloc d'articulació també ha operat diacrònicament en el marc del mot i ha donat lloc a formes lèxiques amb geminades en posició interior i en posició final de mot: *acte* [áttə], *pact* [pátt], *rector* [rəttó], *inject* [inʒétt], *apte* [áttə], *adopt* [əðótt], *repte* [réttə], *adapt* [əðátt]; *acció* [ətsjó], *fix* [fíts], *premsa* [prénsə], *prems* [préns].

3.2.2.4 L'ASSIMILACIÓ REGRESSIVA DE MODO D'ARTICULACIÓ

L'assimilació regressiva de mode d'articulació és un fenomen pel qual una consonant adopta el mode d'articulació de la consonant adjacent següent. Es tracta d'un fenomen molt freqüent en el català de Menorca (i de Mallorca) i afecta, sobretot, les consonants oclusives, per bé que també pot afectar altres tipus de consonants. Quan les consonants afectades tenen un lloc d'articulació diferent, el procés implica, també, una assimilació regressiva de lloc d'articulació, per la qual cosa es pot parlar d'assimilació total. A continuació, es descriuen els contextos en què es desencadena el fenomen.

a) Les consonants oclusives s'assimilen al mode d'articulació de la consonant següent quan van seguides de consonant no sibilant. Quan la consonant que segueix l'oclusiva és sibilant, es desencadena només un procés d'assimilació regressiva de lloc d'articulació (veg. el § 3.2.2.3).

b) Les consonants fricatives labiodentals també poden adoptar, opcionalment, el mode d'articulació de la consonant següent.

(50)

cap fet [kaf fét]
cap mos [kam mós]
cap llit [kaλ lít]
cap riu [kar ríw]
cap iot [kaj jót]

(51)

agaf pa [gap pá] ~ [gaf pá]
agaf mel [gam mé] ~ [gav mé]
agaf llet [gaλ lét] ~ [gav lét]
agaf rem [gar rém] ~ [gav rém]
agaf iode [gaj jó.ðə] ~ [gav jó.ðə]

c) Les consonants sibilants (no prepalatals) també assimilen el mode d'articulació de la consonant següent quan van seguides de lateral, de ròtica i de semivocal (52). Quan van seguides d'oclusiva, fricativa no sibilant o nasal, en canvi, preserven el seu mode d'articulació (53). Quan van seguides d'una altra sibilant, finalment, experimenten un procés de dissimilació de mode d'articulació, que s'estudia més endavant (veg. el § 2.1.3).

(52)

dos llits [doλ lít̪s]
dos rius [dor ríws]
dos iots [doj jót̪s]

(53)

dos peus [dos péws]
dos fils [dos fíls]
dos nius [doz níws]

d) Les consonants nasals, per la seva banda, solen preservar el mode d'articulació (55); només experimenten el procés d'assimilació regressiva de mode d'articulació quan van seguides de lateral o de semivocal (54).

(54)

un llum [uλ lúm]
un límit [ul lí mit]
un iot [uj jót]

(55)

un peu [um péw]
un foc [uŋ fók]
un riu [un ríw]

e) Les consonants laterals, ròtiques i semivocàliques, finalment, no s'assimilen mai al mode d'articulació de la consonant següent (56). No obstant això, diacrònicament ha operat un procés (no sistemàtic) d'assimilació de la ròtica a la lateral alveolar que ha quedat lexicalitzat en mots com ara *perla* [péllə], *Carlos* [kállos], etc.

(56)

<i>vol dinar</i>	[vòl̩ diná]
<i>bar petit</i>	[bàr pətít]
<i>mai pot</i>	[maj pót]

Cal fer notar, amb tot, que en les seqüències de verb més enclític es creen força contactes consonàntics, els quals motiven que operi algun procés fonològic, moltes vegades inexistent en altres dominis (57). La *r* de l'infinitiu, per exemple, sol assimilar-se de manera sistemàtica a la consonant del clític. Quan el pronom que segueix comença en sibilant, el resultat del contacte és una africada [ʈs].

(57)

<i>comprar-me</i>	[kumprəmmə]	(cf., però, <i>ferma</i> [férmə]; <i>bar meu</i> [bar méw])
<i>comprar-te</i>	[kumprəttə]	(cf., però, <i>porta</i> [pórtə]; <i>bar teu</i> [bar téw])
<i>comprar-lo</i>	[kumprəlló]	(cf., però, <i>perla</i> [pérlə] ~ [pé llə] <i>mir làmines</i> [mir láminəs])
<i>comprar-se</i>	[kumprəʈsə]	(cf., però, <i>persa</i> [pérsə]; <i>bar seu</i> [bar sé w])

Un altre fenomen curiós és el que es dona en el pronom *els*, seguit de vocal, ja sigui la del verb, ja sigui epentètica: un cop la lateral alveolar s'ha assimilat a la fricativa donant lloc a la seqüència [ədzə], opera un procés de metàtesi en què la fricativa ocupa la primera posició i l'oclusiva, la segona: [əz ðə] *compra*.

3.2.2.5 LA DISSIMILACIÓ DE MODE D'ARTICULACIÓ

Una de les característiques fonològiques més peculiars del català de Menorca i, també de Mallorca, és el procés de dissimilació de mode

d'articulació que ocorre quan hi ha dues consonants sibilants contigües. En aquests casos, la primera consonant canvia el seu mode d'articulació sibilant per un mode d'articulació oclusiu ([s] → [t]). El resultat del procés és una seqüència d'una oclusiva alveolar seguida d'africada alveolar quan la segona consonant és alveolar o una seqüència d'una oclusiva alveolar seguida d'africada prepalatal quan la segona consonant és prepalatal (58, 59). Quan la primera sibilant és prepalatal, és possible que es desencadeni aquest procés (60) i, també, un procés de semivocalització o d'escissió de la prepalatal, que s'estudia en el § 3.2.2.6. El procés ha actuat diacrònicament i ha donat lloc a unes formes lèxiques diferents de les que es troben en les altres varietats del català i que són prou peculiars (61).

(58)

pos sal [pət tsál]
pos zinc [pəd dzínk]
pos xoc [pət tʃók]
pos gel [pəd dʒél]

(59)

dessalat [dəttsəlá]
descentrar [dəttsəntrá]
desxifrar [dətʃifrá]
desgelar [dədʒəlá]

(60)

mateix sac [mətet tsák]
mateix zoo [mətəd dzó]
mateix xoc [mətet tʃók]
mateix gin [mətəd dʒín]

(61)

piscina [pittsínə] (cf. [pisínə])
ascensor [əttsənsór] (cf. [əsənsór])
escena [əttsénə] (cf. [əsénə])
adolescent [əduləttsént] (cf. [əduləsé n])

També és resultat d'un procés de dissimilació de sibilants l'africada que apareix quan l'article masculí plural acompanya un mot que comença en vocal (62). Aquest és l'únic cas en què la *s* de plural de l'article masculí es manifesta fonèticament (63). És excepcional, d'altra banda, el comportament dels mots compostos *dos-cents*, *tres-cents* i *sis-cents*, en què, tot i que hi ha contacte entre dues sibilants, no opera el fenomen de dissimilació:

(62)

els homes [əd dzómus]
els arbres [əd dzáβrəs]

(63)

els cotxes [əs kótʃus]
els bens [əz béns]

(64)

dos-cents [doséns]
tres-cents [tráséns] ~ [treséns]
sis-cents [siséns]

3.2.2.6 LA SEMIVOCALITZACIÓ I L'ESCISSIÓ DE SIBILANTS PREPALATALS

Les consonants sibilants prepalatals (fricatives i africades) solen experimentar un procés de semivocalització quan van seguides de consonant coronal (dental o alveolar), quan van seguides de líquida i, també, de semivocal (65). Quan la consonant que segueix la fricativa és oclusiva dental, també és possible que es desencadeni un procés d'escissió que dona lloc a una seqüència d'una semivocal anterior seguida de sibilant alveolar o que es desencadeni un procés de despalatalització (66).

(65)

<i>mateix riu</i>	[mətej ríw]	<i>vaig riure</i>	[vaj ríwrə]
<i>mateix llit</i>	[mətej lít]	<i>vaig llevar</i>	[vâj ləvâ]
<i>mateix lament</i>	[mətèj ləmɛ́nt]	<i>vaig lamentar</i>	[vâj ləmɛ́ntá]
<i>mateix sol</i>	[mətej sól]	<i>vaig saber</i>	[vaj sáβrə]
<i>mateix tros</i>	[mətej trós]	<i>vaig tenir</i>	[vâj təní] ~ [vâjs təní]
<i>mateix dia</i>	[mətej díə]	<i>vaig davallar</i>	[vâj ðəvələ́] ~ [vâjz ðəvələ́]

(66)

mateix dia [mətejz díə] ~ [məteʒ díə]
mateix tros [mətejs trós] ~ [mäteʒ trós]

No presenten aquest comportament les africades prepalatals finals precedides de la vocal [i]. En aquests casos, el contacte es resol amb l'elisió del moment oclusiu de l'africada i la despalatalització, opcional, del moment fricatiu: [əmmiʒ ðə tutóm] ~ [əmmiʒ ðə tutóm]. És excepcional, també, el comportament de la forma composta *migdia*, que es resol amb un procés d'assimilació total (cf. [middí ə]).

3.2.2.7 L'ESCISSIÓ DE NASALS PALATALS

Les nasals palatals finals, quan van seguides d'un mot que comença en consonant, experimenten un procés d'escissió que dona com a resultat una seqüència de semivocal anterior seguida de nasal assimilada a la consonant següent. El procés també es pot desencadenar quan una nasal palatal va seguida de la *s* de plural o de la *s* de segona persona singular. De totes maneres, en aquests casos és més habitual que es produeixi una assimilació progressiva de lloc d'articulació.

(67)		(68)	
<i>any passat</i>	[àjm pəsát]	<i>anys</i>	[ájns] ~ [ájɲ]
<i>any qui ve</i>	[ájɲ ki vé]	<i>panyes</i>	[pájns] ~ [pájɲ]
<i>bony petit</i>	[bòjm pətít]	<i>empenys</i>	[əmpájns] ~ [əmpájɲ]

No hi ha escissió quan una nasal (pre)palatal es troba seguida de consonant en posició interior de mot o quan és el resultat d'un procés d'assimilació regressiva de lloc d'articulació:

(69)		(70)	
<i>enjoiar</i>	[əɲʒujá]	<i>són llibres</i>	[soɲ líβrəs]
<i>flonjo</i>	[flóɲʒu]	<i>van lluitar</i>	[vaj lujítá]

3.2.2.8 LA SIMPLIFICACIÓ D'AFRICADES

En menorquí no s'admeten les africades seguides de consonant, circumstància que es resol amb un procés de simplificació que consisteix en l'eliminació del moment oclusiu de l'africada. Una volta simplificada, el moment fricatiu de l'africada experimenta els processos que afecten les fricatives descrits en els apartats anteriors.

(71)			
<i>pots caure</i>	[pəs káwrə]	<i>vaig caure</i>	[vaʃ káwrə]
<i>pots passar</i>	[pəs pəsá]	<i>vaig passar</i>	[vəʃ pəsá]
<i>pots treure</i>	[pəs tréwrə]	<i>vaig treure</i>	[vajs tréwrə]
<i>pots riure</i>	[pər ríwrə]	<i>vaig riure</i>	[vaj ríwrə]

3.2.2.9 LA SIMPLIFICACIÓ DE GRUPS CONSONÀNTICS

3.2.2.9.1 La simplificació en posició final

En menorquí, els grups de dues consonants finals no experimenten cap procés de simplificació (72), a diferència del que ocorre en altres varietats del català, com és el central, el nord-occidental o l'eivissenc, en què hi ha simplificació quan una nasal o una lateral van seguides d'oclusiva amb el mateix lloc d'articulació.

(72)

<i>camp</i>	[kámp]	<i>porc</i>	[pórk]	<i>gust</i>	[gúst]
<i>pont</i>	[pónt]	<i>serf</i>	[sérf]	<i>casc</i>	[kásk]
<i>sang</i>	[sáŋk]	<i>remolc</i>	[rəmólk]	<i>forn</i>	[fórn]
<i>malalt</i>	[mələ́lt]	<i>calb</i>	[kálp]	<i>dorm</i>	[dórm]
<i>verd</i>	[vórt]	<i>golf</i>	[gólf]	<i>buit</i>	[bújt]
<i>serp</i>	[sérp]	<i>fons</i>	[fóns]	<i>mosaic</i>	[muzájjk]

Quan als grups de dues consonants finals amb el mateix lloc d'articulació se'ls afegeix el morfema de plural, però, hi ha simplificació obligatòria (73); també és força sistemàtica la simplificació quan s'afegeix la *-s* de plural a les seqüències finals de semivocal anterior seguida d'oclusiva dental (74); en les seqüències de nasal seguida d'oclusiva velar o en les seqüències de vibrant seguida de nasal, la simplificació és optativa (75). La simplificació és optativa o inexistent quan les dues consonants finals no comparteixen el lloc d'articulació (76).

(73)

<i>camp</i>	[káms]
<i>vent</i>	[véns]
<i>malalts</i>	[məláls]

(74)

<i>buits</i>	[bújs]
<i>maleits</i>	[məlójs]
<i>cuits</i>	[kújs]

(75)

<i>bancs</i>	[báŋs] ~ [báŋks]
<i>dorms</i>	[dórs] ~ [dórms]
<i>perns</i>	[pérs] ~ [pérns]

(76)

<i>corbs</i>	[kórps] ~ [kórs]
<i>porcs</i>	[pórs] ~ [pórks]
<i>remolcs</i>	[rəmólks]
<i>mosaics</i>	[muzájks]
<i>naips</i>	[nájps]

Les seqüències de fricativa alveolar seguida d'oclusiva dental presenten un comportament especial quan se'ls afegeix la marca de plural, ja que es resolen amb un procés que dona lloc a una africada final (77). El procés també opera quan a un radical verbal acabat en aquestes dues consonants s'hi afegeix la marca de segona persona singular (78). Quan l'oclusiva és velar, en canvi, el grup es manté inalterat o s'insereix la vocal [u] (79).

(77)

vists [vítʃs]
posts [póʃts]
llagosts [lʌgóstʃs]

(79)

boscs [bóʃkus] ~ [bóʃks]
frescs [fráʃkus] ~ [fráʃks]
basc [bá skus] ~ [bá sks]

(78)

vests [véʃts]
invests [əɪnvéʃts]

3.2.2.9.2 La simplificació en posició interior de mot

En menorquí no es permeten les codes complexes en posició interior de mot. En aquest context, els grups integrats per més de dues consonants es poden resoldre de tres maneres diferents en funció de quines són les consonants implicades. Els grups d'oclusiva o nasal més fricativa alveolar seguits de consonant es resolen sempre amb l'elisió del segment contigu al nucli, és a dir, s'opta sempre per preservar la consonant sibilant (80). Els grups consonàntics formats per semivocal més oclusiva seguits de consonant es resolen amb elisió del segment central, de manera que en aquest cas es manté la consonant contigua al nucli; cal dir que és força freqüent, també, la simplificació de [əw] en [u] (81). Els grups consonàntics integrats per semivocal més sibilant seguits de consonant solen mantenir el grup inalterat (82).

(80)

explicar [əʃpliká]
institut [istitút] ~ [əʃtitút]

(81)

augment [əwméɲt] ~ [uméɲt]
auxili [əwʃíli] ~ [usíli]

(82)

<i>australià</i>	[əwstrəljá]
<i>austríac</i>	[əwstríøk]
<i>claustre</i>	[kláwstrə]

3.2.2.9.3 La simplificació en mots prefixats i compostos

El comportament que s'ha observat en posició interior de mot és extensible al comportament de les seqüències consonàntiques que es troben en mots prefixats o compostos: s'opta sempre per mantenir el segment fricatiu del grup.

(83)

<i>inscriure</i>	[iskríwrə]	<i>transportar</i>	[trəspurtá]
<i>transcriure</i>	[trəskríwrə]	<i>exbatle</i>	[ezβállə]
<i>subscriure</i>	[suskríwrə]	<i>exmilitar</i>	[ezmilitár]

També és possible trobar seqüències de tres consonants en les formes compostes *cinc-cents* i *vuit-cents*. En aquests casos, s'elimina la consonant oclusiva: *vuit-cents* [vujséns]; *cinc-cents* [sinséns].

3.2.2.9.4 La simplificació en l'àmbit de la frase

En termes generals, les seqüències de dues consonants finals seguides de mot que comença en consonant es resolen amb elisió del segon segment; això és així en els grups consonàntics finals integrats per fricativa (84), nasal (85, 86), lateral (87, 88), ròtica (89, 90, 91) o semivocal (92) seguides d'obstruent no sibilant; quan l'obstruent és fricativa labiodental, no obstant això, l'elisió no és sistemàtica (86, 88, 90).¹

¹ El símbol ## indica frontera de mot. C1 indica primera consonant, C2, segona consonant, i C3, tercera consonant.

(84) C1 (fricativa) C2 (oclusiva) ## C3

post de planxar [pòz ðə plənʃá]*casc petit* [kàs pətít]

(85) C1 (nasal) C2 (oclusiva) ## C3

camp sembrat [kàn səmbrát]*vent de ponent* [vèŋ də punɛŋt]

(86) C1 (nasal) C2 (fric. labiodental) ## C3

trionf segur [triòn səyú] ~ [triòŋf səyú]

(87) C1 (lateral) C2 (oclusiva) ## C3

molt petit [mòl pətít]*calb total* [kàʎ tutál]*valc poc* [val pók]

(88) C1 (lateral) C2 (fric. labiodental) ## C3

golf car [gòlf ká] ~ [gòl ká]

(89) C1 (ròtica) C2 (oclusiva) ## C3

curt de gambals [kur ðə ɣəmbáls]*porc petit* [pòr pətít]*serp grossa* [ser ɣrósə]

(90) C1 (ròtica) C2 (fric. labiodental) ## C3

observ mosques [uʎsɛr móskəs]*conserv coses* [kunser kó zəs]

(91) C1 (ròtica) C2 (nasal) ## C3

pern blau [pɛr bláw]*reform cases* [rəfɔr kázəs]

(92) C1 (semivocal) C2 (oclusiva) ## C3

vuit pomes [vuj póməs]*naip gros* [naj ɣrós]*caic sempre* [kaj sémprə]

(93) C1 (semivocal) C2 (fric. labiodental) ## C3

escalf menjar [əskàwʃ mənɟzá] ~ [əskàw mənɟzá]

Hi ha elisió de la primera consonant, en canvi, en les seqüències finals d'oclusiva seguida de sibilant. Aquest comportament s'ha de relacionar amb el major grau de perceptibilitat de les consonants sibilants en relació amb la resta de consonants i, especialment, en relació amb les oclusives, fet que explica la resistència a l'elisió d'aquell tipus de consonants (94). Hi ha certes expressions, d'ús molt freqüent, que es desmarquen d'aquest comportament general: *tots dos*, per exemple, se sol pronunciar [tod dó s] i *aquests dies* se sol pronunciar també [əkɛd dí əs]. Hi ha manteniment del grup, finalment, quan la primera consonant és líquida o semivocàlica i la segona, sibilant o nasal (95, 96, 97). Certes expressions d'ús freqüent es desmarquen de la tendència general, ja que presenten elisió de la consonant fricativa alveolar (cf. *molts de dies* [moʎ də díəs]).

(94) C1 (oclusiva) C2 (fricativa alveolar) ## C3

caps petits [kas pətífts]
pots venir [pɔz vəní]
pocs cotxes [pɔs kóftʃus]

(95) C1 (semivocal) C2 (fricativa alveolar) ## C3

feis cas [fəjs ká s]
cuis faves [kujs fá vəs]
caus molt [kawz mó ʎt]
seus molt [səwz mó ʎt]

(96) C1 (semivocal) C2 (nasal) ## C3

feim cas [fəjŋ ká s]
cuin faves [kujŋ fá vəs]

(97) C1 (líquida) C2 (fricativa alveolar) ## C3

animals de ploma [ənimalz ðə pló mə]
vols dir [vɔlz ði]
fers cotxes [fers kó ttʃus]

Els grups finals de nasal seguida de sibilant es resolen de manera diferent en funció del lloc i del mode d'articulació de la consonant amb què comença el mot següent. Quan aquests grups precedeixen una consonant labial, velar o una oclusiva dental, es resolen amb elisió del segment nasal (98, 99). Quan precedeixen una altra consonant sibilant es resolen amb elisió de la primera sibilant (100). Quan precedeix una líquida o una semivocal les solucions es diversifiquen força: o bé hi ha elisió de la nasal o bé hi ha elisió de la fricativa (101). En els grups finals de líquida seguida de fricativa alveolar és possible trobar altres solucions, com ara elisió del segment sibilant en les seqüències amb una nasal en primera posició (cf. *fins demà* [fiŋ dəmə]; *quants de dies* [kwàŋ ðə ðíəs]).

(98)

tens gana [tez yána]
fems pudents [fəs puðéns]
tens força [tes fórsə]

(99)

menj patates [məʃ pətátəs]
tens gana [tez yána]
camps de sembrar [kàz ðə səmbrá]

anys passats [àʃ pəsáts]

menj patates [məʃ pətátəs]

tens gana [tez yána]

camps de sembrar [kàz ðə səmbrá]

(100)

<i>tens set</i>	[ten sét]
<i>campes sembrats</i>	[kàn səmbráts]
<i>anys gelats</i>	[aŋ ʒəláts]

(101)

<i>tens raó</i>	[ten ró] [ter ró]
<i>encens llums</i>	[ənsɛŋ lúms] ~ [ənsɛl lúms]

Els grups de tres consonants finals es resolen amb elisió del segment central, tant si van seguits de mot que comença en consonant com si van seguits de mot que comença en vocal (102). L'únic cas en què l'elisió és opcional és en els grups *-ncs* o *-ngs* finals seguits de mot que comença en vocal. Quan segueix una consonant, l'elisió és sistemàtica (102).

(102)

<i>serps petites</i>	[sèrs pətítəs]	(cf. [sé rps])
<i>serps enormes</i>	[sèrz ənó rməs]	
<i>porcs pudents</i>	[pòrs puðéns]	(cf. [pó rks])
<i>porcs enormes</i>	[pòrz ənó rməs]	
<i>remolcs petit</i>	[rəmòls pətí ts]	(cf. [rə mó lks])
<i>remolcs espanyats</i>	[rəmolz əspənjáts]	
<i>dorms molt</i>	[dòrz mólt]	(cf. [dó rms])
<i>dorms i menges</i>	[dòrz i mó ɲʒəs]	

(103)

<i>bancs espanyats</i>	[bànz əspənjáts] ~ [bàŋgz əspənjáts]
<i>bancs petits</i>	[bàns pətíts] ~ [bàŋ(k)s pətíts]

Les seqüències de dues i de tres consonants finals de les terminacions verbals corresponents a la primera i a la tercera persona singular del present d'indicatiu se simplifiquen a una sola consonant quan van seguides de mot començat per consonant i es mantenen inalterats quan el mot següent comença en una vocal.

(104)

obr pots [ɔp pòts]
obr sa porta [ɔt tsə pórta]
acobl peces [əkop pésəs]
semlr plantes [səm plántəs]
semlr fluixa [səmj flújə]

(105)

obr una porta [ɔpr unə pórta]
obr un pot [ɔpr un pót]
acobl una peça [əkòpl unə pésə]
semlr un altre [səmpl un áltrə]
semlr anglesa [səmpl əŋglázə]

La forma verbal *umpls*, corresponent a la segona persona singular del verb *omplir*, se simplifica quan va seguida no solament per un mot que comença en consonant sinó també quan va seguida d'un mot que comença en vocal:

(106)

umpls pots [ums pòts]
umpls una pica [umz unə píkə]

4. BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. (1908-1909): «Una mica de dialectologia catalana». A: *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, IV. pàg. 194-303.
- ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de Borja (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Editorial Moll.
- BADIA, Antoni M. (1951): *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noger.
- BIBILONI, Gabriel (1983): *La llengua dels mallorquins. Anàlisi sociolingüística*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral inèdita.]
- BONET, E.; LLORET, M. R. (1998): *Fonologia Catalana*. Barcelona: Ariel.
- COROMINES, Joan (1958): «El parlar de Cardós i Vall Ferrera». A: *Butlletí de Dialectologia Catalana*, 23. pàg. 241-331.
- FEBRER I CARDONA, Antoni ([2001] 2005): *Diccionari menorquí, espanyol, francès i llatí*. Edició i estudi introductor a cura de Maria Paredes. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- FOUCHÉ, Pierre (1924): *Phonétique historique du roussillonais*. Tolosa-París (351 pàgines). Reproducció facsímil. Ginebra, Slaktine: 1980.
- IEC-IME. (1994) *Jornades de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Menorca*. Barcelona; Menorca.
- KUEN, Heinrich (1932): «El dialecto del Alguer y su posición en la historia de la lengua catalana, 1. Introducción. Transcripción fonética y descripción del sistema de sonidos». A: *Anuari de l'Oficina Romànica*, 5. pàg. 121-177.

- LÓPEZ CASASNOVAS, Joan Francesc (1981): «La lengua de los menorquines. A: *Geografía e historia de Menorca*, II. pàg. 567-587.
- LÓPEZ CASASNOVAS, Joan Francesc (1989): «Els menorquins i la llengua catalana. Una perspectiva històrica». A: *Segon congrés de la llengua catalana. Història de la llengua*. pàg. 157-173.
- MASCARÓ, Joan (2002): «El sistema vocàlic. La reducció vocàlica». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.) *Gramàtica del català contemporani*. Barcelona: Empúries. pàg. 89-123.
- MOLL, Francesc de Borja (1932): «Estudi fonètic i lexical del dialecte de Ciutadella». A: *Miscelànea Filològica dedicada a don Antonio Ma. Alcover*, Palma 1932. pàg. 397-460. [Reeditat a *Randa*, 8. pàg. 5-48.] [Citam per aquesta segona edició.]
- MOLL, Francesc de Borja (1934): «Transcripció de cançons populars amb notes sobre fonètica sintàctica». *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, VII. pàg. 1-31.
- MOLL, Francesc de Borja (1952): *Gramàtica Històrica Catalana*. Madrid.
- MOLL, Francesc de Borja (1980): *El parlar de Mallorca*. Barcelona: Editorial Barcino.
- PONS, Clàudia (2001): Els contactes consonàntics en mallorquí i menorquí. Barcelona, Departament de Filologia Catalana. (Treball d'investigació)
- PONS, Clàudia (2004a): «Segmental and Featural Strategies to Avoid Adjacent Sibilant Segments in Balearic Catalan. An Optimality Account». A: Bennema, Reineke, Bart Hollebrandse, Brigitte Kampers-Manhe and Petra Sleeman (ed.), *Romance Languages and Linguistic Theory 2002*. Amsterdam; Filadèlfia: John Benjamins Publishing Company. pàg. 217-235.
- PONS, Clàudia (2004b): *Els contactes consonàntics en balear. Descripció i anàlisi*. Barcelona, Departament de Filologia Catalana. (Tesi doctoral)
- PONS, Clàudia (2005b): «Què tenen en comú l'assimilació de mode d'articulació, el rotacisme i la semivocalització?». *Randa*, 55. pàg. 181-202.
- PONS, Clàudia (2006): «Nova aproximació a la simplificació de grups consonàntics finals en català». *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*, 17. pàg. 183-214.
- PONS, Clàudia (2006): «Lingüística teòrica i dialectologia. Aplicacions de la teoria de l'optimitat al català de les Illes Balears». A: Massot i Muntaner, J. (ed.) *Estudis de llengua i literatura catalanes en honor de Joan Veny*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. pàg. 187-218.
- PONS, Clàudia (2006): «L'assimilació de mode d'articulació en el català de Mallorca i de Menorca». A: M. SADURNÍ; M. CABRÉ; F. FELIU; N. IGLESIAS; D. NARCÍS i PRATS. Barcelona (ed.) *Actes del XIIIè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II. pàg. 327-347.

- RECASENS, D. ([1991] 1996): *Fonètica descriptiva del català (Assaig de caracterització de la pronúncia del consonantisme del català al segle XX)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [Citam per l'edició de 1996]
- SANCHIS GUARNER, Tomás; NAVARRO TOMÁS, Manuel (1934): «Análisis fonético del valenciano literario». *Revista de Filología Española*, 21. pàg. 113-141.